

Історія

УДК 94:355.14(420)»1914/1918»

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17855456>

**Біле перо: рекрутинг у Великій Британії під час Першої світової
війни**

Костючок Петро Леонтійович,

кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри етнології і
археології факультету історії, політології і
міжнародних відносин, Карпатський національний університет імені
Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-8719-8723>

Солонець Ірина Федорівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології і археології
факультету історії, політології і міжнародних відносин, Карпатський
національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-1853-4652>

Щербін Лілія Василівна,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії
факультету історії, політології і міжнародних відносин,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна,
[https:// orcid.org/ 0000-0002-4456-6597](https://orcid.org/0000-0002-4456-6597)

Прийнято: 18.11.2025 | Опубліковано: 30.11.2025

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню феномену кампанії білого пера як засобу внутрішньої мобілізації у Великій Британії під час Першої світової війни (1914–1918 рр.), комплексний аналіз якого актуальний в контексті історичного досвіду громадянської участі та рекрутингу, вивчення європейської культурної спадщини періоду Великої війни.*

Вивчено суть, особливості, генезу, механізми, наслідки кампанії «Білого пера» у британському суспільстві. Встановлено, що символізм білого пера як знаку боягузтва сягає корінням півнячих боїв та був популяризований пригодницьким романом А. Е. В. Мейсона «Чотири пера» (1902). Ініціатором організованої кампанії у серпні 1914 р. став віце-адмірал Ч. Пенроуз-Фіцджеральд, який заснував «Орден білого пера», що використовував жінок для публічного присоромлення чоловіків у цивільному одязі. Жінки вручали біле перо чоловікам, асоціюючи відмову від військової служби з невиконанням патріотичного обов'язку, мотивуючи їх ставати добровольцями.

Ця тактика рекрутингу була ефективною на початкових етапах, спонукаючи частину чоловіків ставати новобранцями. Водночас кампанія спричинила суспільний резонанс. Біле перо отримували неповнолітні, непридатні до служби за станом здоров'я, поранені ветерани у відпустці, а також працівники критично важливих галузей промисловості (державні службовці, шахтарі, заводські робітники).

Для захисту таких чоловіків від публічної ганьби британський уряд був змушений запровадити спеціальні відзнаки: значки «Король і країна» (для робітників тилу) та Срібний військовий знак (для звільнених зі служби через поранення чи хворобу).

Кампанія стала прикладом мілітаризації гендерних ідентичностей та використання соціального тиску як інструменту державної пропаганди у тилу. Подальші дослідження теми можуть бути спрямовані на поглиблене вивчення історіографії проблеми, переосмислення кампанії як важливого

механізму стигматизації та аналіз участі феміністичних рухів у поширенні білого пера.

Ключові слова: біле перо, Перша світова війна, рекрутинг, мобілізація, гендерна ідентичність, Велика Британія, пропаганда, жінка.

White feather: recruitment in Great Britain during the First world war

Petro Kostyuchok,

Candidate of Historical sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Ethnology and Archaeology, Faculty of history, Political Science and International Relations, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine, [https:// orcid.org/0000-0001-8719-8723](https://orcid.org/0000-0001-8719-8723)

Iryna Solonets,

PhD in History and Ethnology, Associate Professor, Department of Ethnology and Archeology, Faculty of History, Politology and International Relations, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1853-4652>

Liliia Shcherbin,

Candidate of Historical sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of World History, faculty of history, Political science and international relations, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine, [https://orcid.org/ 0000-0002-4456-6597](https://orcid.org/0000-0002-4456-6597)

Abstract. *The article is devoted to the study of the phenomenon of the White Feather Campaign as a means of internal mobilization in Great Britain during the First World War (1914–1918), a comprehensive analysis of which is relevant in the*

context of the historical experience of civic participation and recruitment, the study of the European cultural heritage of the Great War period.

*The essence, features, genesis, mechanisms, and consequences of the White Feather Campaign in British society are studied. It is established that the symbolism of the white feather as a sign of cowardice goes back to cockfighting and was popularized by A. E. W. Mason's adventure novel *The Four Feathers* (1902). The initiator of the organized campaign in August 1914 was Vice Admiral C. Penrose-Fitzgerald, who founded the Order of the White Feather, which used women to publicly shame men in civilian clothes. Women handed white feathers to men, associating refusal of military service with failure to fulfill patriotic duty, motivating them to become volunteers.*

This recruitment tactic was effective in the initial stages, encouraging some men to become recruits. At the same time, the campaign caused a public outcry. The white feather was received by minors, unfit for service due to health conditions, wounded veterans on leave, as well as workers in critical industries (civil servants, miners, factory workers).

To protect such men from public disgrace, the British government was forced to introduce special awards: the King and Country badges (for home front workers) and the Silver War Badge (for those discharged from service due to injury or illness).

The campaign became an example of the militarization of gender identities and the use of social pressure as a tool of state propaganda in the home front. Further research on the topic could be aimed at in-depth study of the historiography of the problem, rethinking the campaign as an important mechanism of stigmatization and analyzing the participation of feminist movements in the spread of the white feather.

Key words: *white feather, World War I, recruitment, mobilization, gender identity, Great Britain, propaganda, woman.*

Постановка проблеми. Перша світова війна тотально вплинула на багато сфер життєдіяльності та соціального буття. Пам'ять про Велику війну втілюється у низці меморіальних дій: заходах, церемоніях, ритуалах, комеморативних практиках, символах: мак, волошка. У творах сучасної масової культури, які висвітлюють британське суспільство у 1914–1918 рр. використовується атрибут білого пера. В епізодах серіалів «Абатство Даунтон», «Анна із Зелених Дахів: історія, що продовжується» та в інших кінострічках чоловіки отримували біле перо від жінок.

Орден білого пера – британські жінки, які вручали чоловікам у цивільному одязі біле перо, яке символізувало боягузтво, відмову служити у збройних силах під час Великої війни. Використання жінками цього символу ганьби перетворилося на тактику рекрутингу, новий метод залучення чоловіків до військової служби у Великій Британії під час Першої світової війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській історіографії тема кампанії білого пера у Великій Британії під час Першої світової війни залишається маловивченою. У західній історіографії рух білого пера досліджується в контексті діяльності його активних учасниць, суспільних резонансів [14; 21], реакції чоловіків, антивоєнної поезії [15], трансформації гендерних ідентичностей [10], історії емоцій [11], образів мужності та відмовників від військової служби за переконаннями під час Першої світової війни [4; 6]. На думку С. Роуз, рух білого пера у Великій Британії був яскравим прикладом ворожнечі, з якою зіткнулися чоловіки, що не носили форму, під час Першої світової війни [17]. Дослідження про перебіг, результати, поширення, регіональний вимір та учасниць/учасників цієї кампанії розкривають нові аспекти, сюжети, акторів [3]. Рух білого пера «залишається цінним фрагментом британської історії часів Першої світової війни» [18].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень у зарубіжній історіографії існує потреба вивчення

феномену білого пера у Великій Британії під час Першої світової війни як історичного досвіду мобілізації та громадянської участі.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Завдання статті – з'ясувати особливості кампанії білого пера у Великій Британії під час Першої світової війни, проаналізувати її генезу, механізми, наслідки та суспільний резонанс.

Виклад основного матеріалу дослідження. З початком Першої світової війни Орден білого пера був заснований як пропагандистська кампанія, щоби присоромити чоловіків і змусити їх записатися на війну, таким чином асоціюючи біле перо з боягузством та невиконанням обов'язку [5]. 30 серпня 1914 р. віце-адмірал Чарльз Пенроуз-Фіцджеральд організував у Фолкстоні тридцять жінок для роздачі білого пір'я чоловікам у цивільному одязі в громадських місцях. Ч. Фіцджеральд, військовий, служив у Королівському флоті та був рішучим прихильником військового обов'язку. Він прагнув розробити план, який би збільшив кількість тих, хто вступає на військову службу, щоб гарантувати, що всі військовозобов'язані та придатні чоловіки виконують свій обов'язок воювати [5]. Віце-адмірал вважав чоловіків, які не воювали, «глухими або байдужими до потреб своєї країни», і що, надаючи жінкам можливість користуватися білим пером, він покаже їм, що на них «чекає небезпека, набагато страшніша за будь-яку, з якою вони можуть зіткнутися в бою» [9]. Метою кампанії було присоромити «кожного і нагадати їм про потреби своєї країни», що «британські солдати воюють і гинуть по той бік Ла-Маншу» [8].

Біле перо стало символом пропаганди, боягузтва під час Великої війни у Сполученому Королівстві Великої Британії та Ірландії. Загалом біле пір'я асоціюється з різними значеннями: миром, ангелами. Проте у Великій Британії біле перо для означення боягузтва відомо з кінця XVIII ст. з півнячих боїв, до участі у яких не допускали півнів з білими пір'їнами у хвості. Бойові півні мали бути агресивними, сильними та мати темне або різнобарвне хвостове

оперення. Наявність білого пера у хвості вважалася ознакою поганої породи, неповноцінності птаха. Такий півень сприймався млявим, боягузом, без бойового духу.

У романі «Чотири пера» британського письменника А. Е. В. Мейсона, опублікованому у 1902 р., головний герой, Гаррі Февершем, вирішує подати у відставку з армії, побоюючись майбутньої військової кампанії у Судані. Як наслідок, він отримав чотири білі пера – три від своїх товаришів по службі та одне від своєї нареченої. Кожне перо символізувало його боягузтво та втрату честі. Щоб повернути честь і любов, довести мужність і повернути кожне перо, він вирушив на подвиги. Роман «Чотири пера» став популярним, був багато разів екранізований [5]. Коли у 1914 р. розпочалася кампанія біле перо, вона не потребувала додаткових пояснень: кожен британець, знайомий із романом, розумів символічне значення білого пір'я та сенс послання.

Відомими учасницями цієї кампанії стали романістки Е. Орці та М. А. Ворд. Жінки з білим пір'ям у громадських місцях (вулиці, театри, транспорт) приколювали пір'я молодим чоловікам як публічний докір за їхню відмову вступити до армії. Діяльність руху була спочатку ефективною, багато чоловіків зголосилися добровольцями невдовзі після того, як їм вручили біле перо. Учасниці кампанії роздавали білі пір'я всім чоловікам, котрих зустрічали: неповнолітнім, військовим у відпустці, непридатним для служби за станом здоров'я тощо. Також біле пір'я надсилали поштою, додаючи текст з критикою, натяками, образами. Наприклад, носильник Великої Західної залізниці в Баті, отримав пропозицію посади «мийника» з огляду на те, що «не можна бути чоловіком, не вступивши до армії» [20]. До речі, знахідки білого пера трапляються рідко [16].

Офіційний мінімальний вік для вступу до британської армії на початку Першої світової війни (для добровольців) становив 18 років. На фронт (за кордон) не відправляли до досягнення 19 років. Після запровадження

обов'язкової військової служби (конскрипції) у 1916 р. віковий діапазон призову становив від 18 до 41 року (з подальшим розширенням).

У романі «Пам'яті...» сучасної ірландсько-американської письменниці Еліс Вінн відображено психологічний тиск, який чинив рух біле пір'я. Головному герою книги, учню елітного Прешутського коледжу Генрі Гонту молоді жінки не повірили, що йому немає дев'ятнадцяти років, «встромили білу пір'янку в петельку» [1, с. 36]. Після цієї зустрічі і звинувачень від жінок він записався до армії, приховавши свій справжній вік.

Також під загрозою отримати біле пір'я від активісток опинилися чоловіки, які працювали на державній службі та у критичній інфраструктурі. Жінки не розрізняли справжніх ухилянтів та тих, хто виконував критично важливу роботу для фронту (державні службовці, робітники військових заводів, шахтарі тощо), це створило проблему для уряду.

Було прийнято рішення видати працівникам державних галузей значки на лацкані з написом «Король і країна», щоб продемонструвати їхнє служіння фронту [13]. Таким чином британський уряд офіційно захистив чоловіків, які не могли піти на фронт, від публічної ганьби, підтвердив їхній внесок у воєнні зусилля. Офіційні значки мали на меті довести, що їхній носій виконує свій обов'язок перед країною під час війни у тилу.

У вересні 1916 р. вперше був виданий Срібний військовий знак, який вручався військовослужбовцям, з почесними звільненням у відставку через поранення або хворобу, щоб запобігти звинуваченням ветеранів у разі відсутності форми та уникнути отримання білої пір'яни.

Кампанія білого пера була непопулярною серед солдатів, які перебуваючи у відпустці, могли отримати цю відзнаку боягузтва. Військові ставали мішенню для жінок з білим пір'ям, коли одягали цивільний одяг. «Образ уніформи був центральним у візуальній культурі призову, сформованій плакатами рекрутингової кампанії та прес-пропагандою, яка трансформувала статусні символи, пов'язані з чоловічим одягом, і перетворила

уніформу на символ патріотичної чесноти, рекрутингова кампанія перетворила уніформу на публічний статусний символ патріотизму» [12]. За спогадами учасників війни, «форма кольору хакі перетворювала пересічного чоловіка на лицаря в сяючих обладунках» [12]. Водночас «бути одягненим у хакі було певним полегшенням, бо це давало молодим чоловікам право високо тримати голову та бути звільненими від білого пір'я безглуздих жінок» [12].

Траншейна війна зробила вошей серйозною проблемою для військових. Воші спричиняли нестерпне свербіння і безсоння, переносили небезпечні хвороби. Багато цивільних остерігалися солдатів, які поверталися додому, саме через страх зараження. Тому солдати носили цивільний одяг у відпустці, щоб уникнути стигми та соціального відчуження. Натомість цивільний одяг робив їх вразливими, вони могли отримати біле перо від британських жінок.

Загальновідомими стали факти отримання військовими у цивільному одязі білого пір'я. Ці ситуації ставали темами для анекдотів, військових розповідей. Рядовий Ернест Аتكінс, отримавши пір'їну в трамваї, обурений публічною образою, дав жінці ляпаса. Моряк Джордж Самсон отримав перо та Хрест Вікторії за хоробрість в один і той же день [11]. Ветеран армії Рубен В. Ферроу, який втратив руку під час війни, у трамваї змушений був захищатися від звинувачень жінки, яка запитала, чому він не виконує свій обов'язок перед країною [2].

Е. Стевенс твердить, що відбувся «політ пера через Атлантику» у Британській Співдружності, біле пір'я використовувалося у Канаді, Новій Зеландії, Австралії, проте офіційних організацій для поширення не створили [18]. До початку 1915 р. практика дарування білого пір'я поширилася, австралійські жінки долучилися до цієї кампанії, і тривала до 1918 р. [18].

Більшість дослідників переконані, що рух білого пера справді успішно виконав свою мету: заохотити чоловіків записуватися до армії та йти воювати [8]. «Використання жінок для присоромлення чоловіків до вступу на службу

підірвало довіру до уряду, створивши враження що Британія «жебракує рекрутів», демонструвало переважаючу хоробрість і патріотизм жінок [8].

Поширення білого пера стало частиною державної пропаганди під час Першої світової війни, яка використовувала гендерні питання. На пропагандистських плакатах діти запитували у батька: «Тату, що ти робив у Першій світовій війні?» [11]. Плакат із зображенням двох жінок та маленької дитини, які дивляться у вікно на загін британських солдатів, з підписом «Жінки Британії кажуть – вперед!» був спрямований на жінок та чоловіків, їхню рішучість у виконанні обов'язку перед сім'єю та батьківщиною [11].

Історики по-різному оцінюють учасників та учасниць цієї кампанії. Зокрема, дії цих жінок, які жорстоко маніпулювали чоловічою ідентичністю, дарували білі пір'їни чоловікам, були «жахливим спотворенням жіночності» [7].

На думку Р. Гарта, це був один із найбільш суперечливих, але ефективних методів рекрутингу добровольців, що продемонстрував значну роль жінок у тилловій пропаганді та соціальному тиску [9]. Кампанія біле перо спричинила хаос, зміни як у чоловічій, так і в жіночій гендерній ідентичності: чоловіки зазнали жорстоких нападів з боку жінок, яких вони прагнули захистити [9].

С. Мурі розглянув кампанію білого пера з точки зору історії емоцій, зосереджуючись на чоловічому досвіді сорому, збентеження, гніву, приниження, як частину динамічної взаємодії учасників, «тріади приниження»: дарувальника білого пера, отримувача та свідка/свідків [11].

Початкова підтримка руху білого пера незабаром зменшилась і перетворилася на відмову від цієї практики.

Висновки. Таким чином, рух білого пера у Великій Британії став прикладом пропаганди, рекрутингу, мобілізації, соціального тиску та активної участі жінок у воєнній кампанії під час Першої світової війни. Біле перо – це традиційний символ боягузтва у Британській імперії. У контексті Першої

світової війни воно стало інструментом для публічного осуду та заохочення до вступу на військову службу. Жінки, які брали участь у цій кампанії, публічно вручали біле перо чоловікам у цивільному одязі. Цей жест мав присоромити їх і змусити піти на фронт, символізуючи, що вони є боягузами, уникають служби у війську. Крім вручення пір'я на вулицях, жінки також відправляли їх поштою. Кампанія була суперечливою і викликала критику. Біле перо могли отримати поранені солдати у відпустці, чоловіки, звільнені від служби через хворобу, або ті, хто працював на важливих оборонних підприємствах. З часом для таких чоловіків почали видавати спеціальні значки, щоб уникнути помилкового звинувачення.

Пропаганда використовувала гендерні стереотипи «справжніх» чоловіка та жінки з метою заохочення добровольців до військової служби, перетворила біле перо в інструмент тиску, примусу.

Подальші дослідження теми руху білого пера у Великій Британії під час Першої світової війни можуть бути спрямовані на вивчення історіографії цієї проблеми, регіональної специфіки, переосмислення кампанії білого пера як важливого механізму внутрішньої мобілізації, стигматизації, на дослідження участі суфражисток у поширенні білого пір'я.

Список використаних джерел

1. Вінн Е. Пам'яті... Київ, 2024. 496 с.
2. Arthur M. *Forgotten Voices of the Great War*. London: Random House, 2012. 336 p.
3. Becker A. *Shamed to Death: Social Image Concerns and War Participation*. Technical Report, 2021.
4. Bibbings L. Images of Manliness: The Portrayal of Soldiers and Conscientious Objectors in the Great War. *Social & Legal Studies*. 2003. 12 (3): 335–358. <https://doi.org/10.1177/09646639030123003>. (Дата звернення: 28.08.2025).

5. Brain J. The White Feather Movement. URL: <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofBritain/White-Feather-Movement/> (Дата звернення: 28.08.2025).
6. Forward C. Conscientious objection and cultural memory: retrospective perspectives among Britain's World War One conscientious objectors (Doctoral dissertation, Memorial University of Newfoundland). 2024. URL: <https://memorial.scholaris.ca/items/48dab9e2-3d9e-4820-8094-1d043551a9d5> (Дата звернення: 05.09.2025).
7. Gullace N. F. White Feathers and Wounded Men: Female Patriotism and the Memory of the Great War. *Journal of British Studies*. 1997. 36 (2), 178–206. doi:10.1086/386133 (Дата звернення: 05.09.2025).
8. Gullace N.F. The Order of the White Feather. In: “The Blood of Our Sons”. Palgrave Macmillan, New York. 2002. https://doi.org/10.1007/978-1-137-04751-9_5 (Дата звернення: 01.09.2025).
9. Hart P. J. The White Feather Campaign: A Struggle with Masculinity During World War I. *Inquiries Journal/Student Pulse*. 2010. 2(02). URL: <http://www.inquiriesjournal.com/a?id=151> (Дата звернення: 19.08.2025).
10. Kilday A. M., Nash D.S. White Feathers and Black Looks: Cowardice, Conscientious Objection and Shame in the Great War. In: *Shame and Modernity in Britain*. Palgrave Macmillan, London. 2017. https://doi.org/10.1057/978-1-137-31919-7_2 (Дата звернення: 05.09.2025).
11. Moorey S. ‘Step Forward the Cowards! – Humiliation, Shame and Countershame in Memories of the White Feather Campaign’, *British Journal for Military History*, 2021. 7.3. P. 39–56. <https://doi.org/10.25602/GOLD.bjmh.v7i3.1568> (Дата звернення: 28.08.2025).
12. Neal R. Wear and Tear: Life Stories and Sartorial Experiences in the First World War. *Costume*. 2024. 58. 48–70. 10.3366/cost.2024.0286. (Дата звернення: 28.08.2025).

13. On War Service' Badge. URL: <https://www.iwm.org.uk/history/on-war-service-badge> (Дата звернення: 28.08.2025).
14. Popular Experience and Cultural Representation of the Great War, 1914-1918. Cambridge Scholars Publishing, 2017.
15. Qadir K. M., Mustafa P. S. "Factors Affecting Military Recruitment in Selected War Poems: A Socio-economic and Political Reading". *Koya university journal of humanities and social sciences*. 2024. 7(2), pp. 487–497. doi: 10.14500/kujhss.v7n2y (Дата звернення: 10.09.2025).
16. Rare World War I white feather found in Wolverhampton. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-england-birmingham-15684022> (Дата звернення: 12.09.2025).
17. Rose S. 'Nation of heroes: state stigmatisation of Ukrainian men who flee the war. *Critical Studies on Security*, 2024. pp. 1–21. doi: 10.1080/21624887.2024.2398848. (Дата звернення: 12.09.2025).
18. Stevens K. Elisa. Flight of the White Feather: The Expansion of the White Feather Movement Throughout the World War One British Commonwealth. Master's thesis, Georgia Southern University, 2016. URL: <https://digitalcommons.georgiasouthern.edu/etd/1513/> (Дата звернення: 29.09.2025).
19. Voices of the First World War: Joining Up. URL: https://www.iwm.org.uk/history/voices-of-the-first-world-war-joining-up?fbclid=IwY2xjawFISgVleHRuA2FlbQIxMAABHZRnalkk4l0EU_Rzsq4ebyD Ca1H1b3INrCNmhNayAfJWV7Iao-IeJOG8Ug_aem_vrmThGdrSqk2nvCGU9Tsmg (Дата звернення: 02.09.2025).
20. White Feather' letter, First World War. URL: <https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/1030005025> (Дата звернення: 06.09.2025).

21. Zeiger S. She Didn't Raise Her Boy to Be a Slacker: Motherhood, Conscription, and the Culture of the First World War. *Feminist Studies*, 1996. 22(1), 7–39. <https://doi.org/10.2307/3178245> (Дата звернення: 08.09.2025).